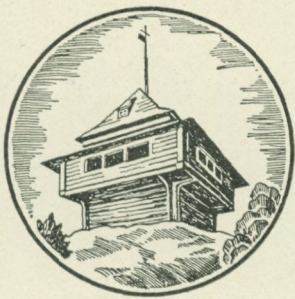




**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1941**



FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1941

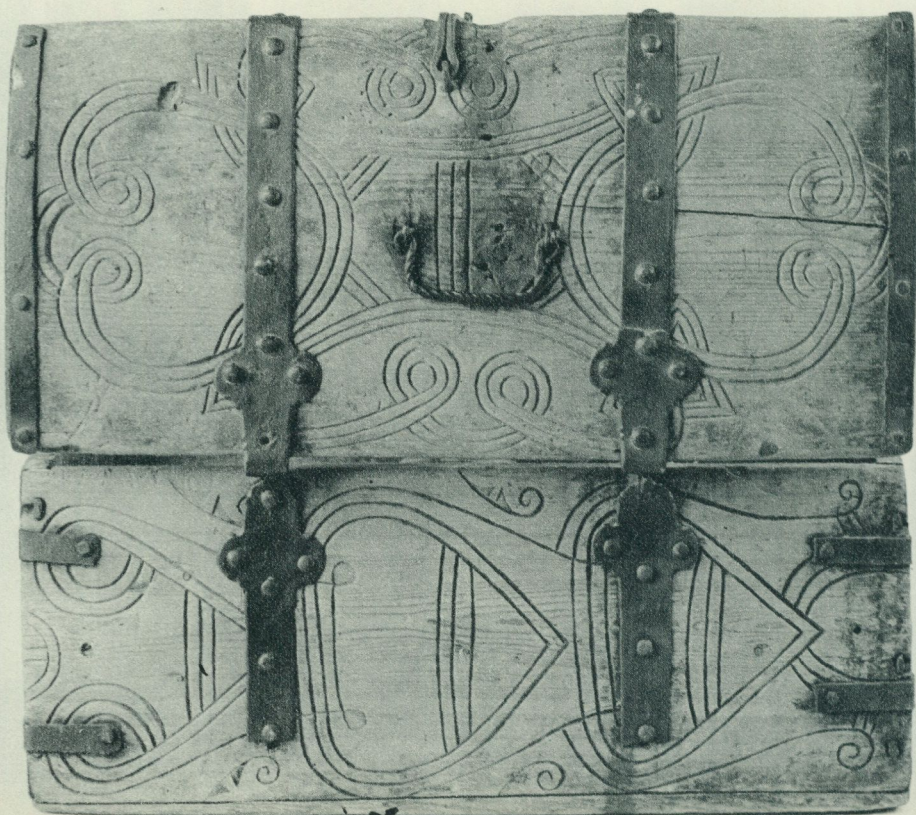
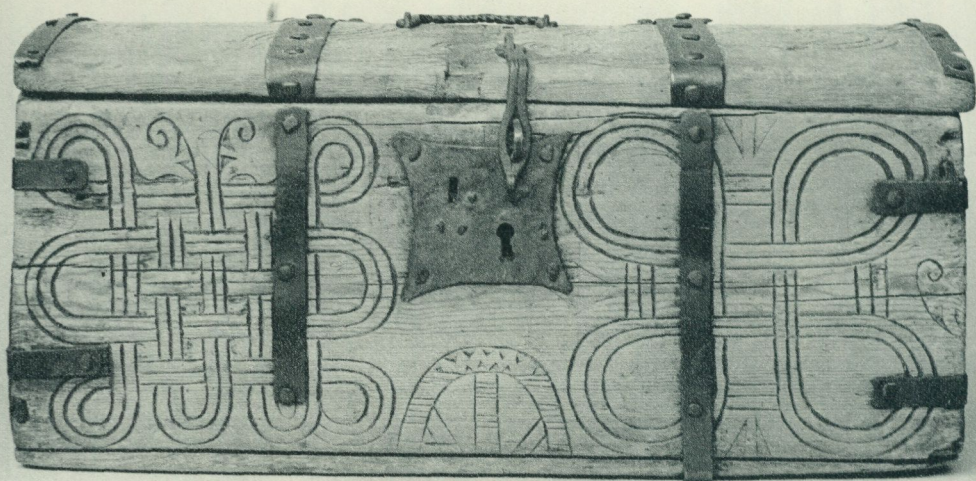
Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

Omslaget: Kronprinsen och prins Gustaf Adolf på Skansen vid defileringen under "Det frivilliga försvars dag" den 15 september 1940. Foto Dagens Nyheter.

Tryckt hos

Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1941



KISTA FRÅN LILLHÄRDAL

Den här avbildade kistan härrör ursprungligen från Lillhärda socken i Härjedalen. Den är omålad men genom det mörkt grågula träet har naturen själv gett den några av sina egna diskreta färgtoner. Årsringarna framträda starkt och utvisa, att det varit en flera hundra år gammal tall, som fått släppa till virket. De kunna också berätta, att denna tall i sin ungdomstid troligen stått i en öppen glänta som gynnat tillväxten men att senare det omgivande trädbeståndet ökats, varför tallen börjat växa betydligt långsammare.

Allt virket i kistan har tagits ur ett och samma träd, som inte sågats till kistbräder utan kluvits med yxa och kilar. Denna klyvningsmetod förekom ofta även sedan sågningen kommit i allmänt bruk, men då vanligen endast till grövre arbeten som golvtiljor och takved. Bräderna i Lillhärda kistan ha först täljts med yxa och sedan skavhyvlats och inte ens vid själva hopfogningen finnes spår av såg. Hörnfalsen är den ännu i 1500-talets allmogekistor vanliga med halvurtag i långsidorna och även botten har samma fals. Hörnbindningen utgöres av järnbeslag och spik och inga spår finnas av trädymlingar.

De breda järnbeslagen äro yngre än kistan och härröra troligen från omkring 1700. Delvis äro dock de smala, ursprungliga järnbanden kvar. Innan kistan järnbeslogs, försågs den med en ornering av kraftigt skurna linjer. Det synes ha varit regel, att den ristade och skurna dekorationen på kistor av detta slag utfördes innan beslagen sattes på. Härigenom kan man få direkta bevis på att inskrifter och datering äro samtida med kistans tillkomst. Sålunda äger Hälsinglands museum en bl. a. i Fataburen 1937, sid. 59, avbildad kista från Ljusdal, daterad 1598, där dekor och årtal delvis funnos under de ursprungliga beslagen.

Lillhärda kistans utsmyckning är värd att särskilt uppmärksammas. De här återgivna bilderna göra en beskrivning överflödig. Det är synnerligen ålderdomlig ornamentik vi här se och i vissa partier ha vi den i övrigt endast bevarad på syd-

svenska spånaskar. Det gäller särskilt lockets ornament med sina slingor och påträdde trianglar (jämför John Granlund, Trä-kärl i svepteknik, fig. 161).

En annan del av den dekorativa utstyrseln igenkänner man från Siljansbygdens medeltida träbyggnader. Den finnes även på den bekanta ullkorgen samt på en kista från Rättvik, på flera kronstänger och på ett par träskålar från 1600-talet. Det är det djurhuvud som vi på vår kista återfinna på fram- och baksidan. Men man lägger märke till hur sparsamt denna detalj framträder här. Den är inte längre ett självständigt och fristående ornament utan växer fram på ett förkrympt sätt ur ett annat och tjänar blott som utfyllnad av mycket små ytor, som medelbart gränsa till de dominerande dekorationsfälten. Denna degeneration ger anledning att förmoda att kistan trots sin till sitt ursprung vida äldre ornering kanske ändock tillkommit så sent som vid 1500-talets slut.

Kistor av detta slag äro framför allt bevarade från Dalarna och Hälsingland (jämför Sigurd Erixon, Folklig möbelkultur i svenska bygder, sid. 129 o. forts.). Ornamentiken på dessa kistor är dock högst skiftande. Men märkligt nog är Nordiska museets nyförvärvade Lillhärdalskista icke ensam i sitt slag utan i Stöde hembygdsgård i Medelpad förvaras dess fullständiga motstycke. Likheten gäller såväl den konstnärliga utsmyckningen som kistans form och storlek. Rimligtvis kan man förut-sätta att båda ha ett gemensamt ursprung och troligen har en gång existerat åtskilliga exemplar av denna tillverkning, som spritts genom försäljning. Så har tydligen också varit fallet med ett litet skrin som Nordiska museet förvärvat från Älvros socken (inv.-nr 124,722) och varav jag påträffat åtskilliga exemplar i Härjedalen, Medelpad och Hälsingland. Skrinet torde vara samtida med Lillhärdalskistan och utbredningsområdet är detsamma.

Olle Homman.